

Пуханов А.А.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Підприємства вугільної промисловості України з надто несприятливими гірничо-геологічними умовами надрокористування опинилась у досить складному фінансово-економічному стані, переважна більшість вітчизняних шахт, особливо державні є збитковими та не здатні покрити повну собівартість видобутку вугілля, незважаючи на великий обсяг щорічних трансферів та субсидій з Державного бюджету України.

Оскільки вітчизняні вуглевидобувні підприємства здійснюють свою діяльність у досить специфічних умовах, особливості виникнення та проникнення новітніх наукових ідей і технічних нововведень у реальне виробництво пов'язані, по-перше, з розв'язанням суперечності між потребою в постійному розширеному відтворенні основних засобів на якісно новій технологічній основі й відсутністю стійкого ринкового саморегулятора підтримки інноваційної діяльності; по-друге, суперечності між недостатньою визначеністю запланованих результатів інноваційної діяльності та високим рівнем ризикованості інвестицій.

Інноваційна діяльність вуглевидобувних підприємств спрямована, в першу чергу, на подолання технічного відставання, переорієнтацією виробничого потенціалу та створення конкурентоспроможних промислових виробництв, розвиток яких залежить від рівня сприйнятливості підприємств до нововведень. Отже, вирішення проблем управління інноваційним розвитком вугледобувних підприємств набуває особливої актуальності,

Однією з найбільш важливих проблем розвитку підприємств вугільної промисловості на інноваційних засадах є проблема їх фінансового забезпечення. Статистичні дані свідчать [5], що із загального обсягу фінансування державних вуглевидобувних підприємств на

підтримку функціонування підприємств Донецької обл. спрямовується 60%, Луганської обл. – 34%, Львівської та Волинської областей 4 % та 2 % відповідно. Фінансування інноваційної діяльності підприємств всіх галузей промисловості здійснюється за рахунок власних коштів, коштів державного та місцевих бюджетів, позабюджетних фондів, вітчизняних та зарубіжних інвесторів, кредитних та інших ресурсів.

У вугільній промисловості протягом останніх років представлено лише три джерела залучення інвестицій: кошти, що виділяються з державного бюджету; власні кошти підприємства (вугільної шахти); кошти вітчизняних інвесторів. Власні фінансові ресурси підприємства формуються з частини прибутку та амортизаційних відрахувань [2, с. 226]. Ці джерела характеризуються спрощеним та швидким залученням, не потребують сплати кредитного процента, суттєво знижують ризик неплатоспроможності та банкрутства підприємства. Однак обсяг таких накопичень прямо залежить від ефективності роботи підприємства та управлінських якостей керівників підприємства.

Вітчизняна вугільна промисловість потерпає від низки проблем, як результат, найбільш важливою з них є низький рівень продуктивності, нижчий за міжнародні стандарти. Державні шахти добувають вугілля з меншою продуктивністю ніж приватні, оскільки вони мають надлишкову кількість персоналу та використовують застаріле обладнання. Загалом, у вугільній промисловості України спостерігається урізноманітнення форм власності, але з наявною тенденцією до збільшення частки державної власності. Відтак, передусім актуальною залишається проблема ефективного використання родовищ та управління ними на рівні держави.

Аналіз причин, що стримують розвиток інноваційної діяльності у вуглевидобувній галузі, свідчить про морально застарілий і фізично зношений шахтний фонд, який визначає його низьку інвестиційну привабливість для здійснення інноваційної моделі модернізації й розвитку вугільної промисловості; низьку конкурентоспроможність вітчизняного

вугілля через його високу собівартість та низьку якість, що потребує переходу обліку вугільної продукції у товарному вимірюванні, як це прийнято у світовій практиці; значну нестачу коштів (власних, запозичених, недержавних інвестицій) як на забезпечення поточного функціонування, так і для розвитку вугледобувних підприємств; невирішеність питань адаптації механізму ціноутворення на вугільну продукцію до умов ринкових відносин. Вітчизняний ринок вугілля до сих пір знаходиться під прямим державним контролем. Як наслідок, постійне державне втручання та пряме адміністративне управління призводять до неефективності менеджменту та послаблення національного сектору енергетичного вугілля, першопричиною чого є відсутність ринкових механізмів та стимулів для підвищення ефективності вугільних підприємств. Правова неврегульованість відносин власності у галузі призводить до неузгодженості інтересів держави та бізнесу; невирішеність питань екологічної безпеки в процесі ліквідації вугільних шахт; невідповідність цін на гірничошахтне обладнання та вугільну продукцію, що потребує обмеження монопольно високих цін заводів виробників або підвищення ціни на вугілля; не престижність шахтарської праці (перш за все, зменшення рівня оплати праці порівняно з працівниками інших професій), невирішеність соціальних проблем. Підходи до формування конкурентоспроможності продукції вугільної промисловості також потребують поетапної зміни її переважно сировинно-експортної структури, переорієнтації інвестиційних потоків на інноваційну сферу, що передбачає впровадження високих технологій. Потреба у вугільній продукції має бути забезпечена мінімальною кількістю шахт з максимально можливою й економічно доцільною виробничою потужністю кожної з них [1, с. 18].

Вирішення проблем галузі, які накопичувалися впродовж багатьох років, вимагає значних капітальних вкладень. Оскільки можливі обсяги інвестицій, особливо в найближчій перспективі, украй недостатні.

Останнім часом політика держави зосереджена на здійсненні необхідних реформ в економічній сфері щодо структурної перебудови вуглевидобувного сектору економіки, спрямованих, перш за все, на стабілізацію й послідовне збільшення обсягів добутку вугілля та виробництва товарної продукції, модернізацію шахтного фонду й технічне переоснащення виробництва та максимальне залучення інвестиційних ресурсів у розвиток галузі, зокрема за рахунок розвитку партнерства держави та приватного сектору.

У межах здійснення державно-приватного партнерства відповідно до законодавчих актів України можуть укладатися договори про: концесію; спільну діяльність; розподіл продукції; інші договори.

Концесія являє собою форму роздержавлення власності, а також спосіб залучення вітчизняного й іноземного приватного капіталу з метою підвищення ефективності виробництва [4, с. 40].

На сьогодні в Україні така ефективна форма надрокористування як гірничо-концесія є найменш розробленою й дослідженою як на теоретико-правовому, так і на законодавчому рівнях. Хоча на сучасному етапі соціально-економічних умов розвитку України концесійні форми використання природних ресурсів, в тому числі надр, є об'єктивно необхідною умовою для реалізації окремих функцій держави через залучення приватного капіталу [3], зважаючи на те, що на даний час концесії посідають чільне місце у господарсько-правовому механізмі сучасних держав, тим самим відіграючи досить вагомий в розвитку їх економік. Незважаючи на існування окремих форм співпраці держави та приватного сектору, українська економіка перебуває тільки на початку складного процесу створення необхідної системи управління проектами державно-приватного партнерства, потенціал якої до теперішнього часу не було використано для розвитку економічної та соціальної інфраструктури національної економіки.

Джерелом фінансування інноваційного розвитку вуглевидобувних

підприємств може стати додатковий дохід підприємств галузі в т.ч. і приватизованих за рахунок видобутку вугілля у більш сприятливих умовах, який можливо вилучити у вигляді сплати гірничої ренти підприємствами галузі та перерозподілити його на розвиток вуглевидобувних підприємств на інноваційних засадах, які знаходяться у менш сприятливих умовах видобутку вугілля.

Література

1. Жилінська О. І., Петровська Т. Е. Галузеві аспекти фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств України / О. І. Жилінська, Т. Е. Петровська // Вісник КНУ ім. Т.Шевченка, Серія «Економіка». – 2009. – Вип. 109. – С.16-19.
2. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку. Монографія. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2008. – 397с.
3. Медведєва О.А. Концесія як правова форма використання державного майна у господарській діяльності недержавними суб'єктами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 / О. А. Медведєва ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 17 с.
4. Мотриченко В.М. Партнерство державного та приватного сектору: світовий досвід та Україна / В.М.Мотриченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №12 (91). – С.37-42.
5. Офіційний сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua>.